

Mokslinė-praktinė konferencija
„Sveikatai palanki aplinka visiems vaikams“
2023 m. balandžio 5 d., Vilnius

75⁺ HEALTH FOR ALL

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto
Sveikatos mokslų instituto
Visuomenės sveikatos katedra
100 metų!

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SVEIKATOS APSAUGOS MINISTERIJA

Bendri prioritetai

13-a globali darbo programa

Europos veiksmų programa 2020 – 2025 m.

Darnaus vystymosi tikslai

Europos veiksmų programa: pagrindiniai prioritetai

Piliečiai tikisi priežiūros prieinamumo

1. Judant link visuotinės SPA

- Finansinė apsauga
- Į žmones orientuotos paslaugos
- Žmogiškieji ištekliai sveikatai
- Vaistai ir priemonės
- Valdysena

Piliečiai tikisi būti apsaugotais

2. Apsaugant nuo ekstremalių sveikatai situacijų

- COVID-19 pamokos
- Būti pasirengusiems, atsakyti greitai
- Regioninė ir sub-regioninė mobilizacija ir solidarumas

Piliečiai tikisi gyventi sveikose bendruomenėse

3. Skatinant sveikatą ir gerovę

- *Gyvenamoji, darbo, mokymosi aplinka*
- *Saugesnis ir sveikesnis gyvenimo būdas*
- Saugesnė sveikatos priežiūra
- Tobulesnės užkrečiamųjų ligų programos
- *Geresnė informacija apie lygiateisiškumą*

Europos veiksmų programa: keturi flagmanai

Psichikos sveikatos koalicija

**Skaitmeninės sveikatos
priežiūros įgalinimas**

**Europos imunizacijos
darbotvarkė 2030**

Elgsenos ir kultūrinės įžvalgos

Bendri prioritetai

13-a globali darbo programa

Europos veiksmų programa 2020 – 2025 m.

Darnaus vystymosi tikslai

DARNAUS
VYSTYMO SI
TIKSLAI

2030 m. Darbotvarkė ir aplinka ir sveikata

- ✓ Užtikrinti, kad žmonės džiaugtųsi geriausia sveikata ir gerove viso gyvenimo eigoje
- ✓ Veikti kartu su įvairiais sektoriais dėl įvairių veiksnių, kurie veikia žmonių sveikatą, be kita ko dėl socialinių, ekonominių, komercinių ir aplinkos sveikatą lemiančių

Darnaus vystymosi tikslai ir rodikliai susiję su aplinka ir sveikata, už kurių stebėseną atsako PSO

3.9.1. Mirtingumas priskiriamas patalpų ir aplinkos oro užterštumui

3.9.2. Mirtingumas priskiriamas nesaugiam vandeniui, sanitarinėms sąlygoms ir Mortality rhigienos trūkumui (WASH paslaugų nesaugumas)

3.9.3. Mirtingumas priskiriamas netyčiniams apsinuodijimams

6.1.1. Gyventojų, vartojančių saugiai tvarkomą geriamąjį vandenį, procentas

6.2.1. Gyventojų, naudojančių saugiai tvarkomas sanitarines paslaugas, įskaitant rankų plovimą su muilu ir vandeniu, procentas

6.3.1. Saugiai tvarkomų nutekamųjų vandenų dalis

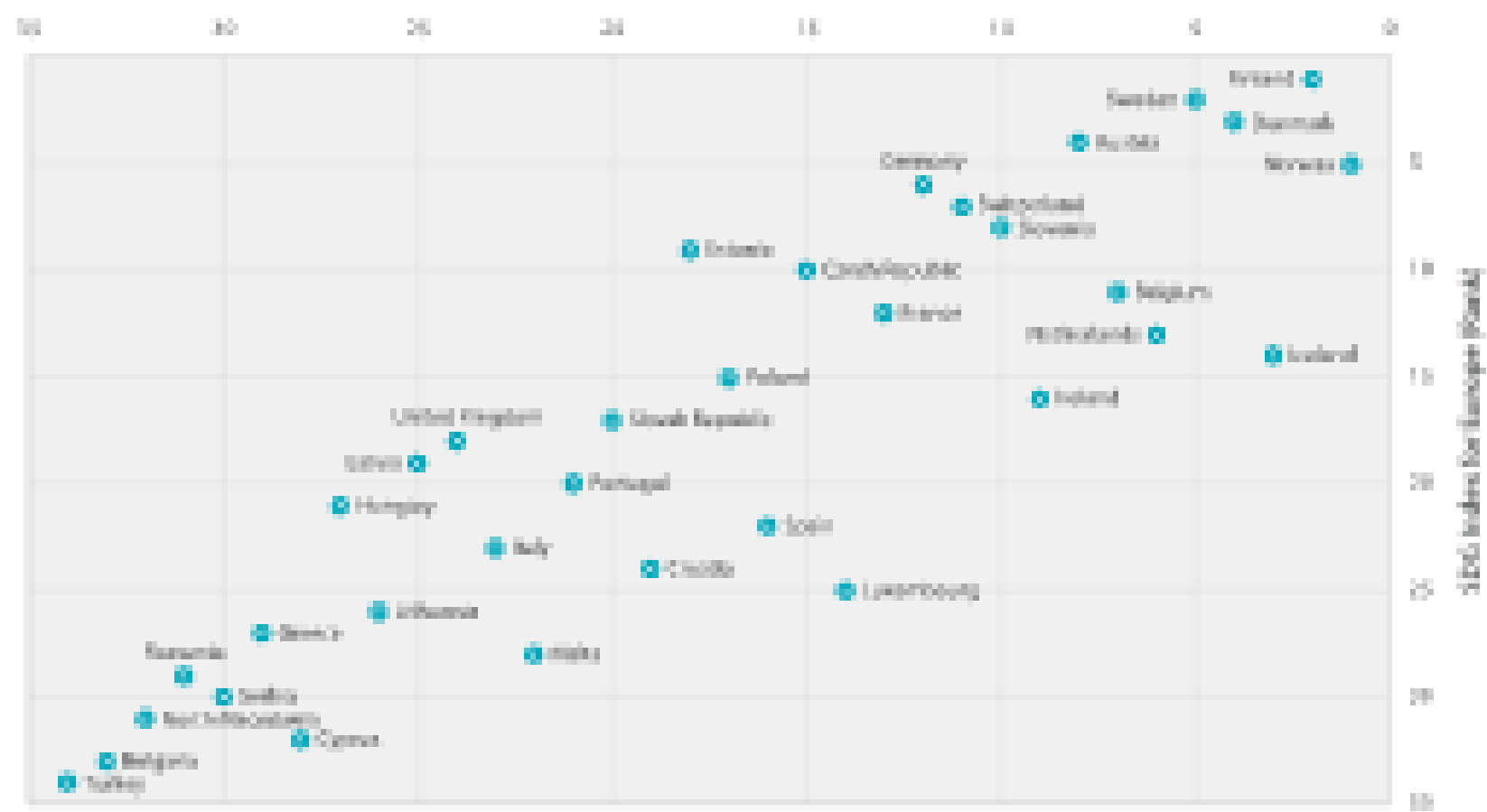
7.1.2. Gyventojų, kurie naudoja švarų kurą ir technologijas, procentas

11.6.2. Kietųjų dalelių metinės vidutinės koncentracijos miestuose (PM2.5 ir PM10), koreguotos pagal gyventojų skaičių

Leave No One Behind Index (Rank)

EUROPE SUSTAINABLE DEVELOPMENT REPORT 2022

Achieving the SDGs: Europe's Compass in a Multipolar World
Includes the SDG Index for the European Union, its member states, and partner countries

	NO POVERTY	ZERO HUNGER	GOOD HEALTH AND WELL-BEING	QUALITY EDUCATION	GENDER EQUALITY	CLEAN WATER AND SANITATION	AFFORDABLE AND CLEAN ENERGY	DECENT WORK AND ECONOMIC GROWTH	INDUSTRY, INNOVATION AND INFRASTRUCTURE	REDUCED INEQUALITIES	SUSTAINABLE CITIES AND COMMUNITIES	RESPONSIBLE CONSUMPTION AND PRODUCTION	CLIMATE ACTION	LIFE BELOW WATER	LIFE ON LAND	PEACE, JUSTICE AND STRONG INSTITUTIONS	PARTNERSHIPS FOR THE GOALS
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
European Union	● ↗	● →	● ↗	● →	● ↗	● ↑	● ↗	● ↗	● ↑	● ↗	● ↑	● →	● →	● →	● ↗	● ↗	● ↗
Baltic States	● ↗	● →	● ↗	● ↑	● →	● ↑	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↑	● ↓	● ↓	● ↗	● ↗	● ↑	● ↗
Candidate Countries	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↓	● →	● ↗	● ●	● →	● ↗	● →	● →	● ↓	● →	● ↑
Central and Eastern Europe	● ↑	● →	● ↗	● ↗	● →	● ↑	● →	● ↗	● ↗	● ↗	● ↑	● →	● →	● →	● →	● →	● ↗
EFTA Countries	● ↑	● →	● ↑	● ↗	● ↗	● ↗	● ↑	● ↑	● ↑	● ↑	● ↑	● →	● →	● ↗	● →	● ↗	● ↗
Northern Europe	● ↑	● →	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↑	● ↗	● ↑	● ↑	● ↑	● ↓	● →	● ↗	● →	● ↗	● ↑
Southern Europe	● ↗	● →	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↑	● ↑	● →	● →	● →	● →	● ↗	● ↗
Western Europe	● ↗	● →	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↑	● ↗	● ↑	● →	● →	● ↗	● ↗	● ↗	● ↑

Overall Performance

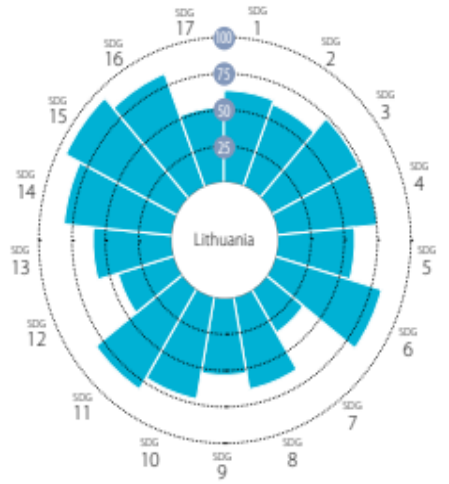
Index score

Index Rank

Lithuania
26

Performance by SDG

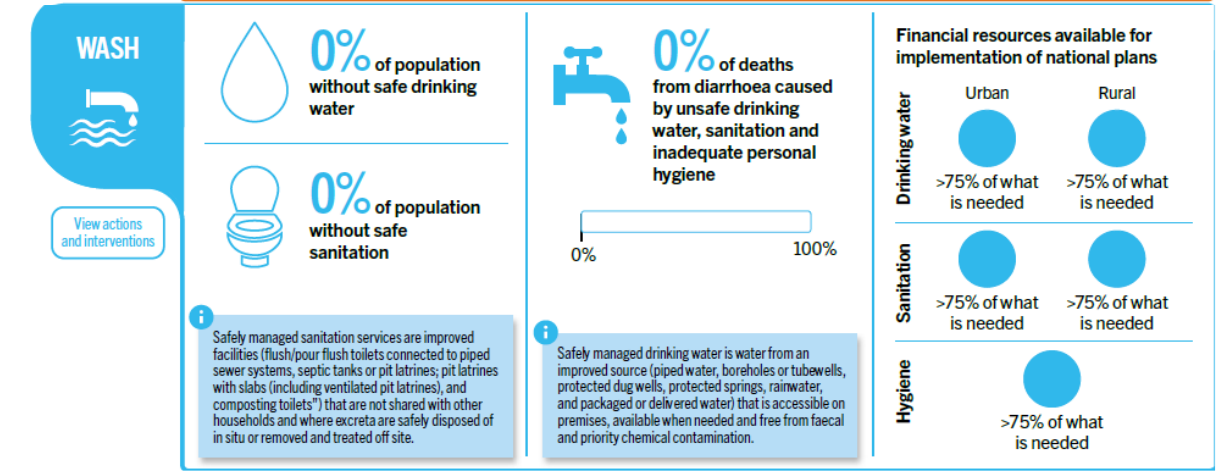
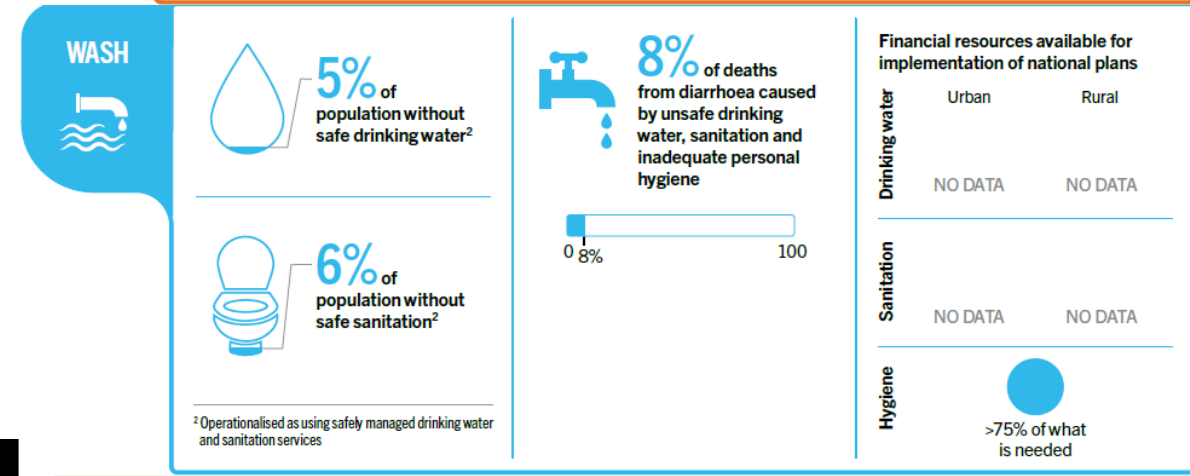
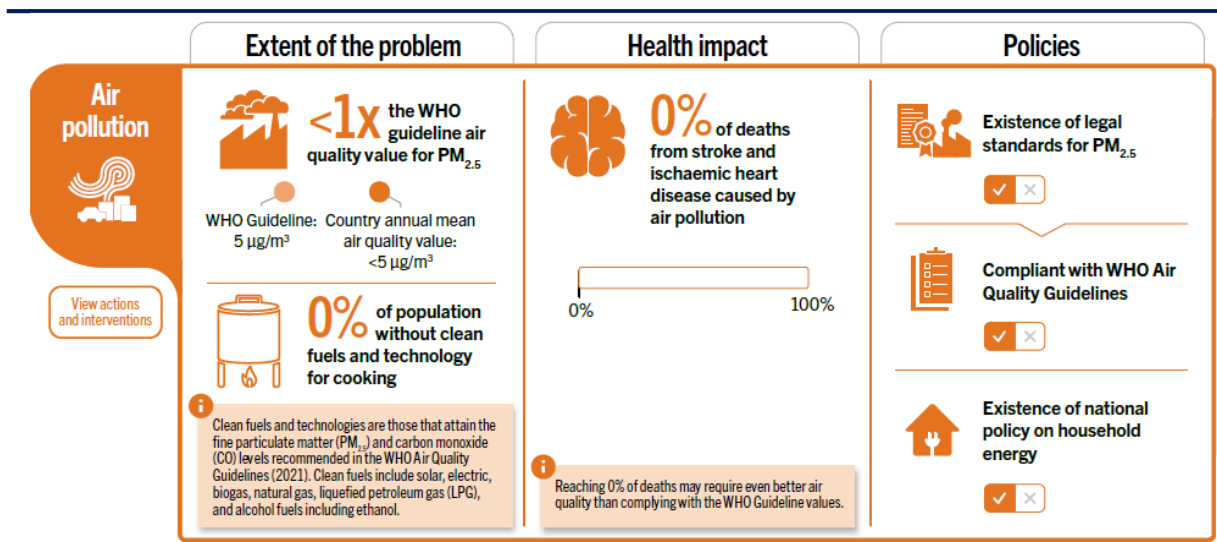
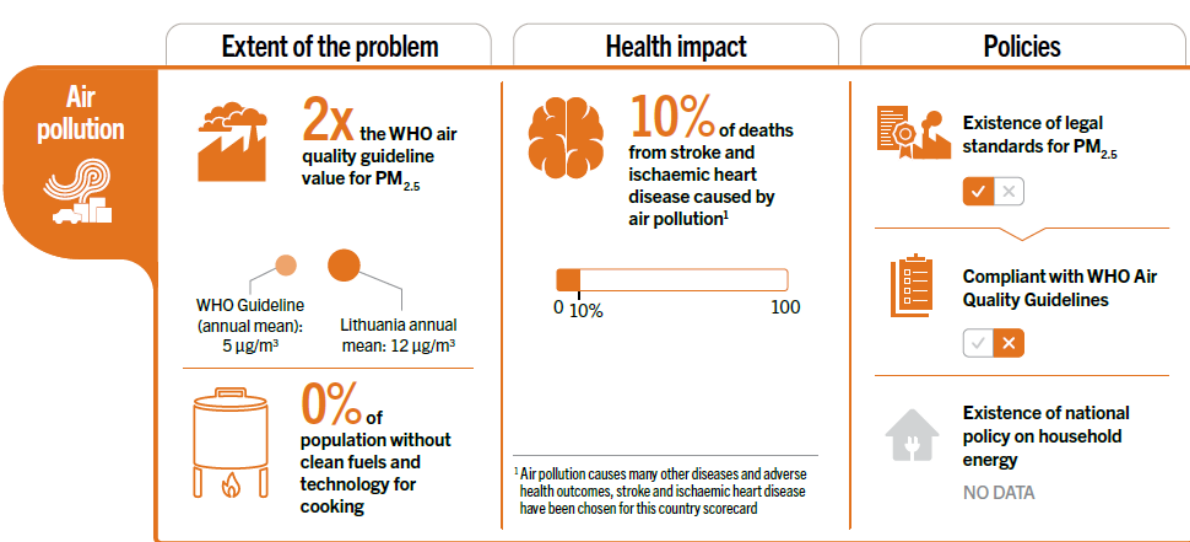
SDG Dashboards and Trends

■ Major challenges
 ■ Significant challenges
 ■ Challenges remain
 ■ SDG achieved
 ■ Information unavailable
↓ Decreasing
 → Stagnating
 ↗ Moderately improving
 ↑ On track or maintaining SDG achievement
 ● Information unavailable

Notes: The full title of Goal 2 "Zero Hunger" is "End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture".
 The full title of each SDG is available at: <https://sustainabledevelopment.un.org/topics/sustainabledevelopmentgoals>

Climate change

Percentage of hot days³ in 2050 under a high emissions scenario

30%

³ Hot days are defined as approximate days on which the maximum temperature is among the historical (1961-1990) top 10% of warmest days recorded at a specific location, for a specific time of the year. High emissions scenario RCP8.5 - Representative Concentration Pathway 8.5

Analysis conducted by the Climatic Research Unit and Tyndall Centre for Climate Change Research, University of East Anglia, 2015

4x more heat deaths per warm season between 2036 to 2064 under a high emissions scenario compared to a reference scenario with no climate change⁴

Deaths per 100,000 people in the 65+ age group

21 heat deaths per year before 1990

78 heat deaths in 2050

⁴ The reference scenario considers temperatures at the historical levels observed during the period 1971-2001. High emissions scenario RCP8.5 - Representative Concentration Pathway 8.5

Existence of national health and climate change plan or strategy

Climate change

Targets are country specific and depend on the emission scenario

[View actions and interventions](#)

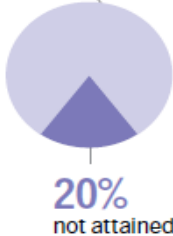

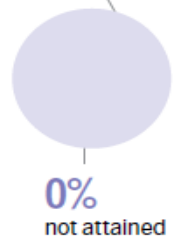

0x more heat deaths in 2050 compared to 1961-1990 period

Existence of national health and climate change plan or strategy

	Extent of the problem	Health impact	Policies
Chemicals 	<p>International Health Regulations (IHR) capacity score for chemical events</p> <p>IHR capacity score of 80% for chemical events⁵</p> <p>20% not attained</p> <p>⁵ Key informants report on attainment of a set of attributes for chemical events (core capacity 12) using a standard WHO instrument</p>	<p>Less than 1 out of 100,000 children under five die from poisonings every year</p>	<p> Existence of legal limit on lead paint ☒ ☐</p> <hr/> <p> Existence of a poison centre ☒ ☐</p> <hr/> <p> Party to the Minamata Convention on Mercury ☒ ☐</p>
Chemicals View actions and interventions	<p>International Health Regulations (IHR) capacity score for chemical events</p> <p>IHR capacity score of 100% for chemical events</p> <p>0% not attained</p> <p>i NB: The IHR provide a binding legal framework that defines countries' rights and obligations in handling public health events that have the potential to cross borders.</p>	<p>Less than 1 out of 100,000 children under five die from poisonings every year</p>	<p> Existence of legal limit on lead paint ☒ ☐</p> <hr/> <p> Existence of a poison centre ☒ ☐</p> <hr/> <p> Party to the Minamata Convention on Mercury ☒ ☐</p>

Radiation

International Health Regulations (IHR) capacity score for radiation emergencies

IHR capacity score of **100%** for radiation emergencies⁶

0% not attained

⁶ Key informants report on attainment of a set of attributes for radiation emergencies (core capacity 13) using a standard WHO instrument

7 out of 100,000 people die from melanoma and other skin cancers every year

Lithuania compared to regional values:

Ranking: 45th of 50 countries in the European region

2 out of 100,000 people die from residential radon every year

Existence of standards on electromagnetic fields

NO DATA

Existence of regulation of artificial tanning devices/sun beds

NO DATA

Existence of national radon regulations for dwellings

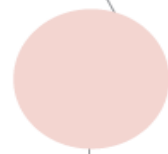

Radiation

International Health Regulations (IHR) capacity score for radiation emergencies

IHR capacity score of **100%** for radiation emergencies

0% not attained

[View actions and interventions](#)

NB: The IHR provide a binding legal framework that defines countries' rights and obligations in handling public health events that have the potential to cross borders.

Less than 1 out of 100,000 people die from melanoma and other skin cancers every year

Less than 1 out of 100,000 people die from residential radon every year

Existence of standards on electromagnetic fields

Existence of regulation of artificial tanning devices/sun beds

Existence of national radon regulations for dwellings

only if the country has a radon issue

Occupational health

Percentage of informal employment in total employment

NO DATA

1% of the working age population exposed to long working hours (≥ 55 hours/week)

21 out of 100,000 people of working age die from diseases due to occupational risks every year
Lithuania compared to regional values:

Ranking: 21th of 50 countries in the European region

2 out of 100,000 people of working age die from injuries due to occupational risks every year
Lithuania compared to regional values:

Ranking: 36th of 50 countries in the European region

Existence of programmes for occupational health and safety of health workers

0 of 3 key international labour conventions on occupational safety and health ratified

C155
Occupational safety and health

C161
Occupational health services

C187
Promotional framework

Occupational health

View actions and interventions

0% of informal employment in total employment

0% of the working age population exposed to long working hours (≥ 55 hours/week)

Less than **1** out of 100,000 people of working age die from diseases due to occupational risks every year

Less than **1** out of 100,000 people of working age die from injuries due to occupational risks every year

Existence of programmes for occupational health and safety of health workers

3 of 3 key international labour conventions on occupational safety and health ratified

C155
Occupational safety and health

C161
Occupational health services

C187
Promotional framework

**Compendium of WHO
and other UN guidance on
health and environment**

2022 update

<https://www.who.int/publications/i/item/WHO-HEP-ECH-EHD-21.02>

Europos aplinkos ir sveikatos procesas

Serija Aplinkos ir sveikatos ministrų konferencijų, kurių rezultatai užtvirtinami Regioninio komiteto rezoliucijomis

1989 m.
Frankfurtas

Action in Partnership

1999 m.
Londonas

2010 m.
Parma

2023 m.
Budapeštas

1994 m.
Helsinkis

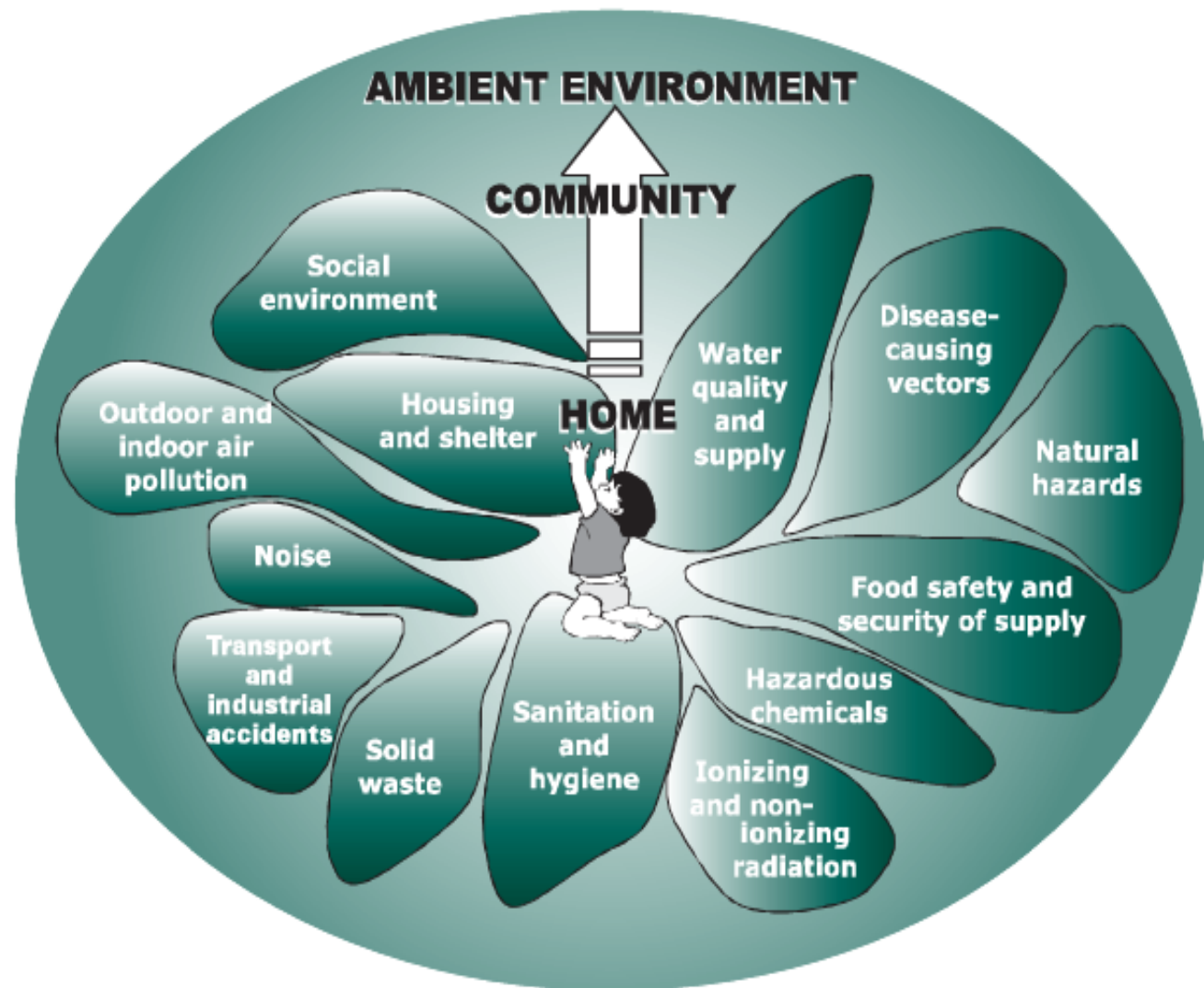
2004 m.
Budapeštas

2017 m.
Ostrava

**2004 m. Budapešte ir
2010 m. Parmoje
pagrindinis dėmesys – vaikų
sveikatai ir aplinkai**

Svarbiausi faktai

Ankstyvojo gyvenimo aplinka turi įtakos sveikatai ir ligų rizikai visą gyvenimą

Aplinkos keliamos rizikos iki pastojimo, nėštumo laikotarpiu ir ankstyvoje vaikystėje gali turėti tiesioginių ir pasekmių ateityje sveikatai

Kenksminga aplinka sukelia mirtį

2016 m. aplinka buvo susijusi su maždaug 13,7 mln. mirčių visame pasaulyje

Prevenciniai veiksmai

Mažinant taršos poveikį, mažėja susirgimų

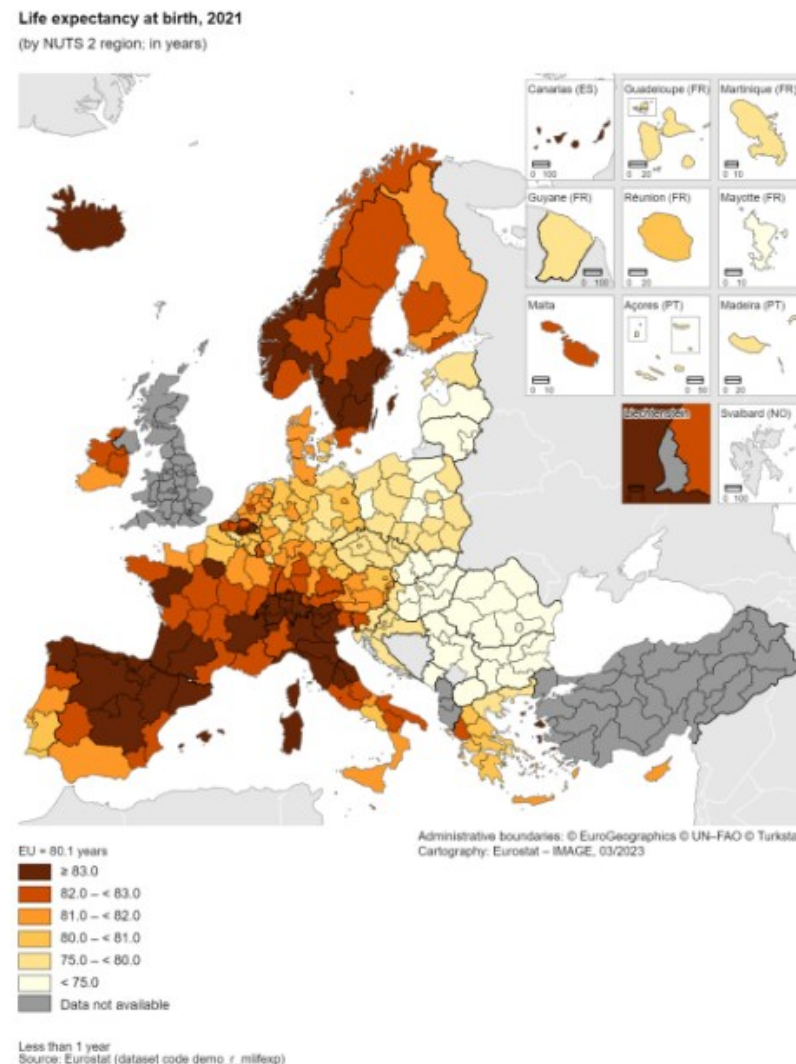
Priemonės, kuriomis siekiama sumažinti ankstyvą poveikį, gali apsaugoti sveikatą

Ostravos konferencijos visuomenės sveikatos prioritetai, 2017 m.

- Pagerinti patalpų ir aplinkos oro kokybę
- Užtikrinti saugaus geriamojo vandens, higienos ir sanitarijos sąlygų prieinamumą
- Sumažinti iki minimumo cheminių medžiagų neigiamą poveikį
- Stiprinti prisitaikymą prie klimato kaitos ir jos pasekmių švelninimą
- Apsaugoti nuo/eliminuoti neigiamą atliekų tvarkymo ir užterštų teritorijų poveikį
- Paremti miestų ir regionų siekį tapti sveikesniais
- Pasiekti sveikatos sistemų aplinkosauginį tvarumą

Aplinkos poveikis sveikatai

- Europos regione kasmet vis dar miršta mažiausiai 1,4 mln. žmonių.
- Apskaičiuota, kad vien dėl aplinkos ir patalpų oro taršos poveikio per metus miršta apie 569 000 žmonių ir maždaug ketvirtadalis mirčių nuo insulto ir širdies ligų,
- 40 % mirčių nuo kvėpavimo takų ligų ir trečdalis mirčių nuo plaučių vėžio.

Map 1: Life expectancy at birth by NUTS 2 region, 2021

Tikėtina gyvenimo trukmė, 2021 m.

Įsipareigojimai

Pagerinti aplinkos ir patalpų oro kokybę

- 1 Nacionalinės strategijos parengimas
- 2 Skatinti oro teršalų konvencijos įgyvendinimą
- 3 Plėtoti ir stiprinti tarpsektorinį/daugiašalį bendradarbiavimą
- 4 Didinti visuomenės informuotumą
- 5 Gerinti oro kokybės stebėseną, susieti su sveikatos priežiūra
- 6 Sukurti išmetamųjų teršalų aprašą ir stebėsenos sistemą
- 7 Suteikti mokymosi galimybes, skatinti mokslinius tyrimus
- 8 Sumažinti patalpų oro užterštumą
- 9 Vykdyti nacionalinius ir vietos veiksmus
- 10 Atsižvelgti į PSO oro kokybės gaires

Įsipareigojimas

Visuotinės, teisingos ir darnios prieigos prie saugaus geriamojo vandens, sanitarijos ir higienos visiems ir visais atvejais užtikrinimas

Vanduo, sanitarija ir higiena mokyklose (WASH)

Uždaviniai

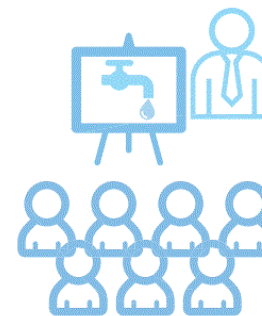
- Skatinti įgyvendinti rankų higienos rekomendacijas, siekiant užkirsti kelią COVID-19, vykdyti mokyklose kontrolę;
- Sukurti komunikacijos ir mokymo produktus, tokius kaip plakatų seriją mokiniams apie WASH mokyklose;
- Parengti menstruacijų sveikatos propagavimo rekomendacijų pagrindus;
- Parengti gebėjimų stiprinimo paketą apie WASH mokyklose;
- Vykdyti nacionalinių duomenų apie WASH mokyklose rinkimą.

Vanduo, sanitarija ir higiena mokyklose (WASH)

Informacinis paketas mokyklos personalui:

- mokyklos aplinka
- sveikatos raštingumas
- mokyklos vadovo vaidmuo

<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/329531/9789289054508-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Mokinių ugdymas WASH klausimais

(klausimyno pagalba)

- **Geriamojo vandens klausimas**

Ar manote, kad mokiniai mokykloje pakankamai geria vandens?

- **Rankų higiena**

Ar mokykloje užtikrinta rankų higiena?

Ar rankų plovimas yra vienas iš paprasčiausių būdų apsisaugoti nuo ligų ir infekcijų?

- **Mokyklos švaros priežiūra, sanitarija**

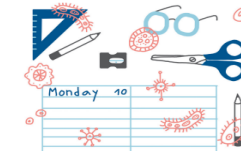
Ar manote, kad WASH patalpų švara ir vartojimo reikmenų prieinamumas jūsų mokykloje yra patenkinami?

- **Higiena ir švari aplinka**

Ar mokyklos aplinka yra reikšmingas infekcijų šaltinis?

Kaip apsisaugoti nuo ligų ir infekcijų?

menesinių higienos

Klimato kaitos stabdymo pagrindinis tikslas

Sustabdyti klimato šilimą, kad **nepasiektų 2°C** padidėjimo lyginant su priešindustriniu laikotarpiu ir siekiant toliau mažinti **iki 1,5 °C skirtumo**

World Health
Organization

75

HEALTH
FOR ALL

Klimato kaitos įtaka Europoje

Kas dešimtmetį klimatas šyla $+0,5^{\circ}\text{C}$

30 metrų storumo ledynų praradimas

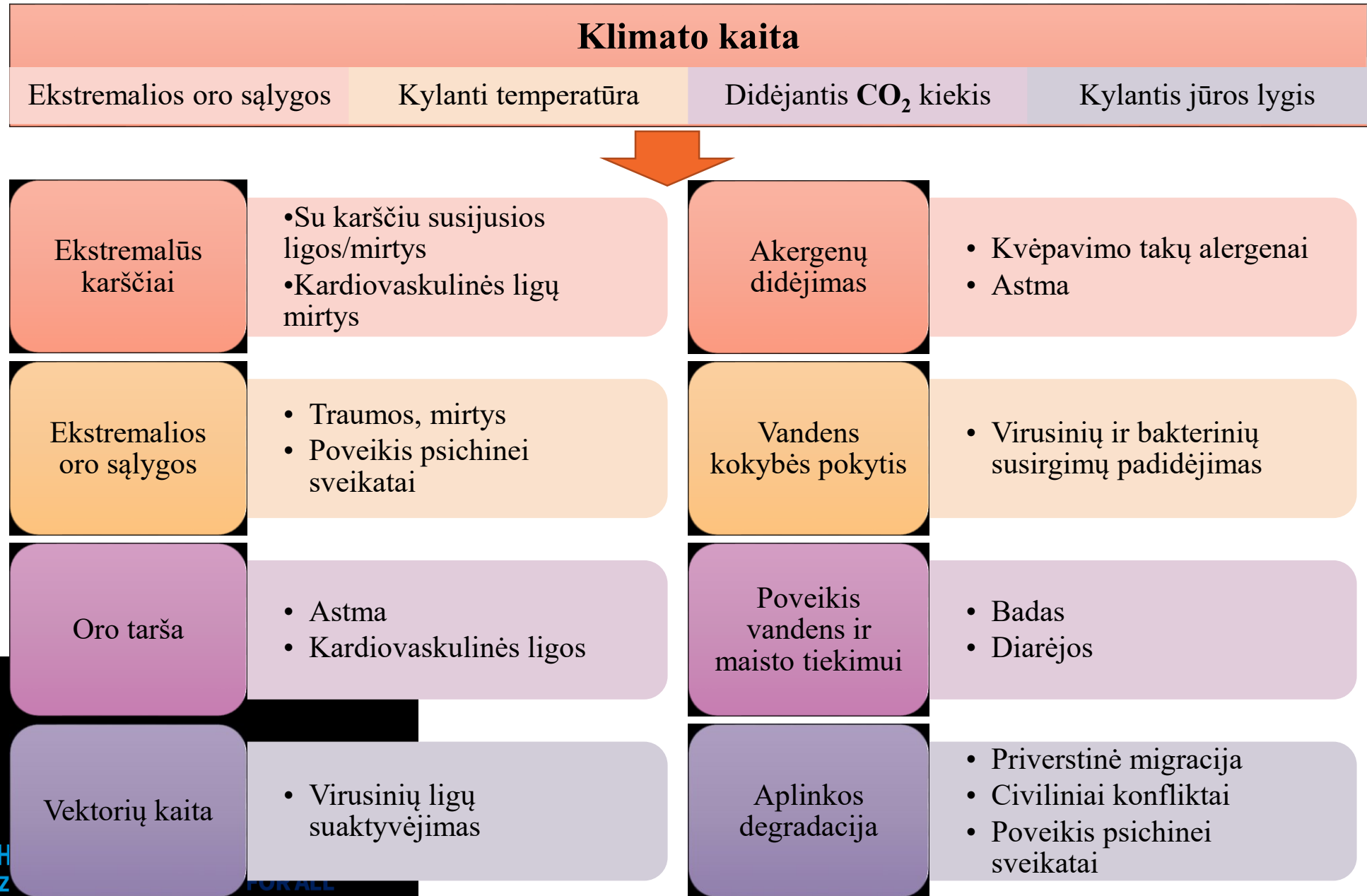
Jūros lygio 9 cm pakilimas

57% daugiau žmonių yra pažeidžiama aukštomis temperatūromis

Per paskutinį dešimtmetį 55% Europos šalių patyrė ekstremalias sausras

Dėl kylančios temperatūros, žiedadulkių sezonai prasideda 10-20 dienų anksčiau

Klimato kaitos pasekmės

Vaiko klimato rizikos indeksas

- Rodiklis parodantis klimato kaitos poveikį vaikams ir jų pažeidžiamumą (UNICEF).
- Europoje 125 milijonai vaikų gyvena “vidutinės-didelės rizikos” zonose
- Lietuva – mažos - vidutinės rizikos

<https://public.wmo.int/en/our-mandate/climate/wmo-statement-state-of-global-climate/Europe>

Judėjimas į priekį pereinant prie naujo, švaraus, saugaus, sveiko ir intergruoto judumo ir transporto

THE PEP programos įsipareigojimai

THE PEP Relay race
workshops

THE PEP Partnerships

National transport,
health and environment
action plans

THE PEP Academy

THE PEP Tools

Vienna Declaration

Building forward better by transforming to new, clean, safe, healthy and inclusive mobility and transport

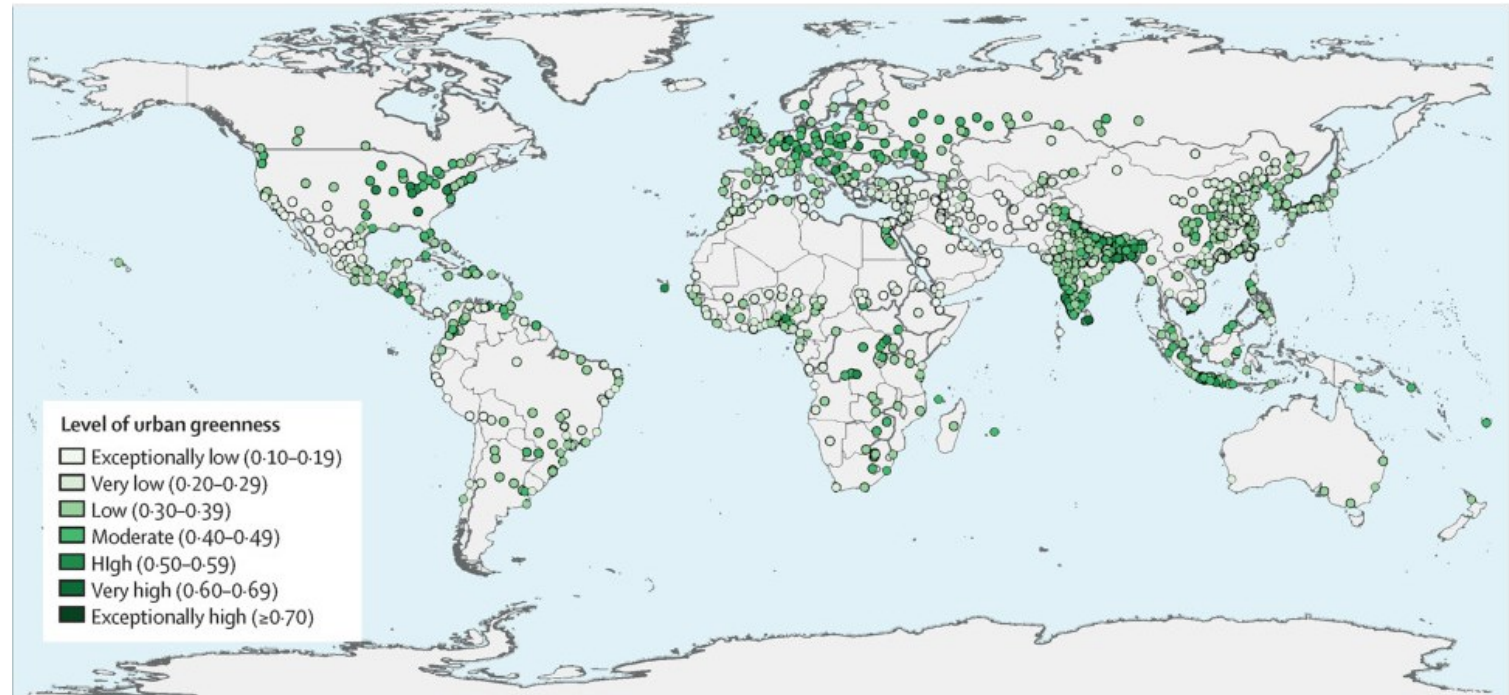
THE PEP | Transport, Health
and Environment
Pan-European Programme

Žaliosios erdvės ir sveikata

- mažina miestų karščio salas
- teigiamai veikia fizinę ir psichinę sveikatą
- padeda prisitaikyti prie ekstremalių karščių

tik 27 % miestų centrų buvo priskirti vidutiniškai žaliems ar žalesniems

Europos veiksmų planas psichikos sveikatos srityje 2021 – 2025 m.

- -Psichikos sveikatos paslaugų transformacija
- Psichikos sveikatos integracija į Pasirengimo ekstremalioms situacijoms, atsako ir atsigavimo planus
- Psichikos sveikatos stiprinimas ir apsauga viso gyvenimo eigoje

Sutarimas, kad mokyklos yra gyvybiškai svarbios psichikos sveikatos stiprinimui, prevencijai ir nedidelio intensyvumo gydymui, tačiau yra ir kliūčių: įrodymų trūkumas apie intervencijų efektyvumą, pritaikymas vietos kontekstui, noro įgyvendinti trūkumas.

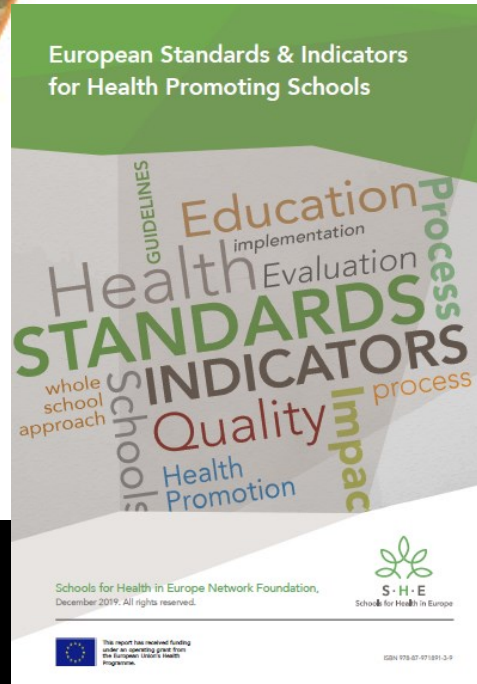
Globalūs ir Europos sveikatą stiprinančių mokyklų standartai

Europos psichikos sveikatos koalicija, 2021 m.,

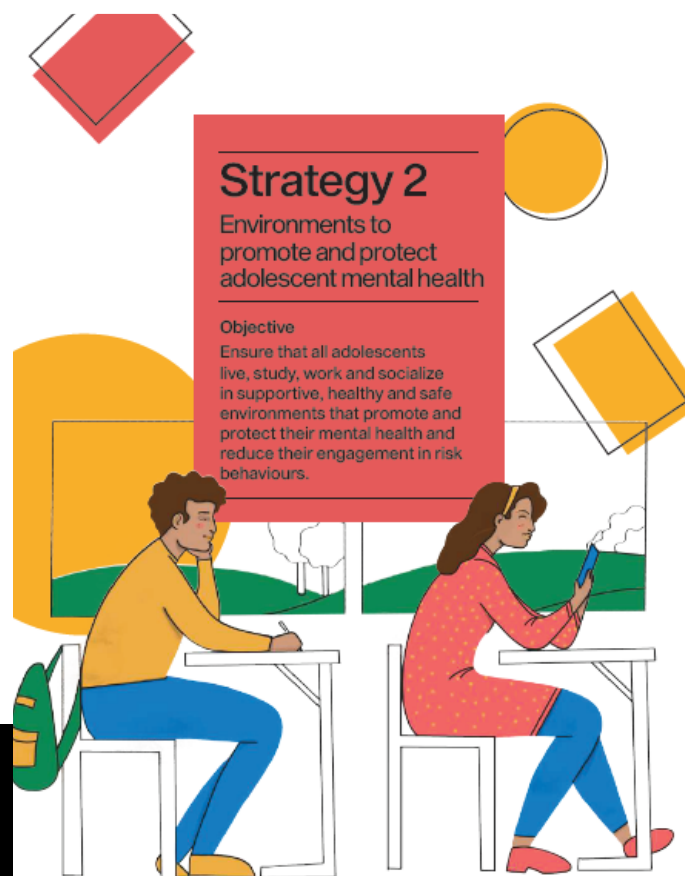
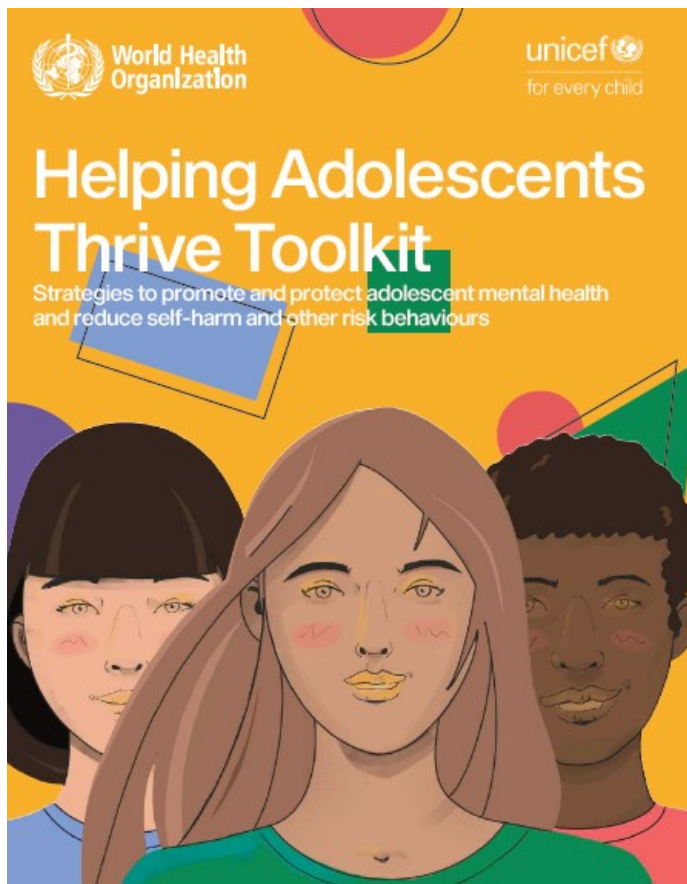
(vaikų paauglių ir jaunų žmonių)

Globalūs ir Europos sveikatą stiprinančių mokyklų standartai

- **Mokyklos socialinė – emocinė aplinka:** mokyklose yra saugi ir palaikanti socialinė-emocinė aplinka.
- **Mokyklos fizinė aplinka:** *mokykloje yra sveika, saugi ir įtrauki fizinė aplinka*

Priemonių rinkinys paauglių psichikos sveikatai palaikyti

- tinkama aplinka

- mokykla

- bendruomenė

- virtuali aplinka

Psichikos sveikata ir klimato kaita – trumpa apžvalga

MENTAL HEALTH AND CLIMATE CHANGE: POLICY BRIEF

Key points

- Climate change is increasing human stress and presenting major risks to people's mental health and wellbeing, often their overall health and quality of life.
- Mental health and wellbeing are vulnerable to a range of environmental changes, including air quality, noise, and extreme weather events.
- The World Health Organization (WHO) recommends the following key approaches to address these risks:
  1. Integrate climate change considerations into policies and programs for population, including efforts to reduce greenhouse gas emissions and climate change adaptation.
  2. Integrate WHO's mental health and psychosocial support with climate change and health.
  3. Address climate change.
  4. Integrate mental health and psychosocial support into health systems and policies for climate change.
  5. Address the impact of climate change on mental health and psychosocial support.

We need to be concerned about mental health in the context of climate change

Climate change is a global public health threat that affects mental health and wellbeing. It is a complex and multifaceted issue that requires a holistic approach. The World Health Organization (WHO) recommends the following key approaches to address these risks:

Integrate climate change considerations into policies and programs for population, including efforts to reduce greenhouse gas emissions and climate change adaptation.

Integrate WHO's mental health and psychosocial support with climate change and health.

Address climate change.

Integrate mental health and psychosocial support into health systems and policies for climate change.

Address the impact of climate change on mental health and psychosocial support.

World Health Organization

<https://www.who.int/publications/i/item/9789240045125>

Europos aplinkos ir sveikatos 7-oji konferencija

Budapeštas, 2023 m. liepos 5-7 d.

Konferencijos iššūkis “triguba grėsmė”

Budapešto deklaracijos siekiai:

Stiprinantys veiksmai

- Stiprinti sveikatos ir aplinkos valdymą
- Investuoti į žmogiškuosius resursus
- Gerinti žinias ir įrankius, skirtus aplinkai ir sveikatai
- Skatinti bendradarbiavimą, bendriems tikslams pasiekti

Prioritetas pagrindiniams iššūkiams

- Klimato kaita
- Aplinkos tarša
- Žemės degradacija ir bioįvairovės praradimas
- Atsigavimas po COVID-19

Pereinama nuo politinių teiginių į veiksmus - nuo “ką” į “kaip”; jaunimo įsitraukimas

Ingrida Zurlytė, zurlytei@who.int

*Gražvydė Norkienė,
grazvyde.norkiene@smlpc.lt*

